

ЧУРАПЧЫ УЛУУБҮН ХАҢИАТА

Сана Давылы, Сана Уйыи көрсөт бэралынныктары, үөрүүнү-көтүүнү кытта сарга ааспыт сыйл түмүктөрүн тааары түбүктөх үлөзгө, тарзатиннэрэ кытылаллар. Ороһуоспа кул П.М.Решетников аатынан народнай театр диктигэр үгүс дьон-сэргэ мустан, 2000 сылга улууслут бастын ыччаттарын уонна спортсменнэрин чыстээтин үөрүүлэх балыгар сырыттылар. Дьаһалы ыччат управленнота уонна улуус дьаһалтатын спорна отдела тэрийэк мыттылар.

Араас дьэрэкээн уоттарынан күлүмүрдүү оонньуур елкалаах кизин саалаа "Эдэр саас" вальса эргийэр. Конференс-елар Мира Кириллина уонна Стас Местников сыйл ахсын ытыллар, үгэскэ кубулуйбут ыччаттар уонна чемпионнар баллара аһыллыбытынан, бу дьоро кизгэс кыттар кизикэ тиксикит улуус бастыктан-бастын ыччаттарын, спортсменнэрин, бэри мустубут ыалдыттары эбэрдээттиллэр.

Улуус дьаһалтатын аатытан эбэрдэ тылы баһылыгы бастагы солбуйааччы П.Н.Мишкин эгэ. "Ааспыт сый уонна үйэ биһиги улууслуттар улахан ситиһиллэрдээзинэн биллэр. Спортсмен уолаттарбыт Соколов, Россияга, ону ааһан бүтүн аан дойдуга тийэ төрөөбүт Чуралчыларын аатын ааттаппытара. Икки үрдүк үөрэх тэрилтэлэр: Россияга тыа сиргэр бастагы спортнай институт уонна техническэй колледж аһыллаллар, үөрэхтээһингэ эмиз дьолун ситиһилээхпит, бу ыччаттарбыт үрдүк үөрэхтэнэллэригэр, культураланалларыгар, сэр-майгы өттүгүн сайдалларыгар кыахтары кэнэртэ. — дьэн ахтан туран, иннинкигэр өссө да үгүс кыайымлары-хотуулары, сана арийыннары, үрдүк чыпчаллары баарда.

Былырыныкты сыйл түмүгүнэн улууска иннини күөнгэ сылдыар, идэлэригэр, үлэлэригэр бастын, көхтөөх номинациялар кыайылаахтара ыччаттарга ыччат управлениетын начальнига А.А.Захаров

УЛУУС ҮЧЧАТТАРЫН, ЧЕМПИОННАРЫН БАЛЛАРА

Дипломнары туттарда. Кини үгүс чулуу дьону интэ-үөрэтэн таһаарбыт Чуралчыбыт иннини сайдар кэскилэ ыччаттартан ту-тулуктаабын бэлиттээн туран, үлэсэ, үөрэхтэ, спорка уо. д. а. эйгэлэргэ куруук бастагы сыйдалларыгар баһатын эгэ. Холтобо курдук улахан кыһил-эккэ ыччаты түмэн, тэрээһин-эхтик үлэтир лидер А.Сокольникованы, "2000 сылга — 2000 үтүө дьэелэни" хамсааһынна ыччаттарын түмсүүлэхтик үлэ-лэппит Чакыр нэһилиэгин лидерин М.Тарасованы, сонун идеялардаах Чуралчы сэлмэньэтин ыччакка специалиһын М.Дьячковскийи, ыччаты кытта үлэтин таһаарылаахтык сабааһан ээр Мейдэбэйи нэһилиэгин лидерин Р.Дьячковскийи үчүгэй үлэ-лээхтэринэн бэлиттэртэ.

"Улуус бастык нэһилиэгэ" номинацияга Холтобо ыччаттара (лидэр Александр Сокольников) тахсан "Самсунг" телеви-

зоры бэлэх ыттылар. "Сыл бастын лидеринэн" Чакыр нэһилиэгин ыччакка лидерэ Мария Тарасова ааттанан анал бириһинэн, ону сэргэ Чакыр ыччаттара үчүгэй үлэлэрин, ытыллар дьаһалларга көхтөөх кыттыыларын иһин музикальнай центри-нан наараадалаһыннар. "Сыл бастын эдэр учууталынан" — Мотрена Маркова (Диринг), "Культура эйгэтигэр сыйл бастын эдэр специалиһынан" — Сусанна Дьячковская (Миндэбэйи), "Сыл бастын эдэр эмчитинэн" — Мария Васильева (Чуралчы), "Сыл бастын эдэр предпринимателинан" — Яна уонна Станислав Синцевтер (Чуралчы) ааттаннар.

Ааспыт сыйла үгүс спортивнай күрэхтэһиннэргэ Чуралчыбыт аатын ааттаппыт, кыайымлары-хотуулары аһал-быт, үрдүк көрдөрүүлэри ситиспит улууслут уон бири бастын спортсменнэрин улуус дьаһал-

татын спорка отделын начальнига И.И.Оконешников: "Урукку көтүөнэ уурбут аһылаатын, спортивнай Чуралчы аатын түбүн биэрбэтибит. Ону быһыл сайын Покровскай куоракка ытыллы-быт СР норуоттарын II спортивнай оонньууларыгар 39 хамаан-даттан II миэстэсэ, улуустартан I миэстэсэ тиксикит да туохулуур. Үүмүт сыйла биһиги спортсменнарбытыгар кыайы-лары, сана рекорддари уонна Чуралчы знаматын өрө тута сый-далларыгар баһарабын", — дьэн эбэрдэлээтэ, номинациялар кыайылаахтарыгар анал бэ-лэктэри тутартаата. Кинилэр бу бааллар.

Чэлэски атлетикага — Гаврил Ноктускай, Д.П.Коркин аатынан Чуралчытаабы спорт-школа тренэрэ.

Көһүл тустууга — Алек-сандр Андреев, ЧФКСИ студена, Россия спордун маастара. Хапсагайга — Анатолий

Андреев, Дирин бөлүөлгө, рес-публика чемпиона.

Буулдыа саанан иттыга — Нарыя Жергина, Мугудай орто оскуолата, Россия спордун маастара.

Мас тардыһытыгар — Николай Барашков, Алабар нэһилиэгэ.

Дуобакка — Вана Мона-стырес, Чуралчытаабы спортшко-ла үөрэнээһингэ.

Хары баттаһытыгар — Андрей Оконешиков, Мугудай кыһилиэгэ.

Остуол тенниһигэр — Надежда Барашкова, ЧФКСИ студентка.

Саахымакка — Алекса-ндр Аржакова, Чуралчытаабы гимназия үөрэнээһингэ.

Вolleyболга — Туяара Попова, ЧФКСИ студентка.

Бастын судууа — Вла-дислав Кривошапкин, Чуралчы орто оскуолатын физкультураба учуутала.

Улууслут биллэр эдэр ырыаһыттар, үпсүүһүттэрэ Анига Васильева, Иван Бушкова, Виктор Фадоров, Диринтэн Вячеслав Орлов, Лика Турантаева уо. д. а. кыттылаах концерт үөрүүнү-көтүүнү үрдэттэ. Балга сыйдыбыттар бэри убай-быра-ат, эдьийи-балыс курдук са-наһан, сомосолоһон, төрөөбүт улуустарын, кини иннини сайдар кэскилин туһугар эдэр сааста-рын, эрчимнээх үлэлэрин аһы-бир санаалаах тарбастылар. Бал уоттаах-күөстээх, көрдөөх-нардаах дискотекадан түмүктэн-тэ.

С. БОРИСОВА.

Хаартыскалар: бал кыт-тылаахтара (унуһтан хонс): номинациялар кыайылаахтара Сусанна Дьячковская, Яна Сидьева, номинация кыайылааһа, ыччат лидерэ Мария Тарасова, улуус-таабы ыччат управлениетын начальнига Афанасий Заха-ров, номинация кыайылааһа, ыччат лидерэ Александр Сокольников уонна ыччат управлениетын специалиһа На-дежда Борисова.

Улууска — бу күнүэргэ

1-кы РЕСПУБЛИКАТААҢЫ КӨРҮҮГЭ

Төхсөншүү ый 3 — 6 күнүэригэр Дьоккускай куоракка "Кыайы 50 сыла" дыбарнаска ого аймак уонна орто спордун сыйларыгар аһамыт 1-кы республикатаабы үөрэнээчилэр научнай-техническэй ай-ымнылаарык көрүү фестивала буолан ааста. Барыта 18 улуустан уонна республика столицатытан ай-ымнылаахтык үлэтир маастарыскайдар, кулууптар, эдэр техниктар станциялара, техническэй курулуоктар аһалбыт 370 экспонаттара көрүүгэ турда. Жюри 12 номинациянан арааран түмүгү таһаарда. Тыа хаһаайыстыбатыгар Дирингэри агро-оскуола үөрэнээ-чиллэрэ Владимир Понсеев уонна Дима Хоютанов "МТЗ трактор лебедкаах от тизирэ" (сал. И.Г.Кор-якин) үлэлэрэ 2-с миэстэ буолла, көрдөрөн үө-рэтэр тэриллэртэ эмиз бу оскуола үөрэнээчилэрин коллективнай үлэлэрэ "Бөлүөлүк улуустаскан макета" (сал. А.А.Никонов) бастаата, оттон радиоэлектрони-кага Чуралчы орто оскуолатын 6-кыл. үөрэнээччигэ Колин Бортык "Метеорологическая станция" үлэтинэн (сал. Д.П.Коркин) үлүс буолла, компьютернай техно-логияларга Хадаар үөрэнээчилэрин коллективнай үлэлэрэ (сал. Н.Д.Филимонов) иннис, техническэй оонньуурдарга Денис Пестряков (Чуралчы орто оскуо-латын 6-кыл. үөрэнээччигэ, сал. Д.П.Коркин) "ХХ-с үйэ электроннай автомата" үлэтинэн иннис буоллулар. Бытовое техникага Владимир Корякин "Ролли-кыттына

" (Дирин агро-оскуолатын 9-кыл., сал. П.П.Кирсанов) судомоделированиега Денис Пестряков "Корабль Джонка" үлэлэрэ Махтал суруктарынан бэлиттэнни-лэр.

Айымнылаахтык үлэтир курулуоктар салайаач-чылара байланын программаларын көмүскээтилэр, оһуо Д.П.Коркин (Чуралчы орто оскуолатыттан) баста-гы миэстэни ылла, оттон А.В.Дягилев (Сылан орто оскуолатыттан) уонна Н.Д.Филимонов (Хадаар орто оскуолатыттан) Дипломнарынан бэлиттэннилэр.

Уопсай түмүккэ Дьоккускай куорат кэнниттэн 4 очконан хаалан биһиги, чуралчылар, иккис буола-мыт копировальнай аппаратынан наараадалаһын-быт. Үлүс буолбут тааталарга телефакс биэрдилар. Оһон Чуралчы улууба оһолор-техническэй ай-ым-ныларыгар урукку ылыбыт кириһилэрин быһыл да чигэт-тэ. Үүмүт сана үйэбит бастагы сыйын ситиһилээх көрсүбүлүгү биһиги үөрдэр иһизинэ өссө да эбэх-хэ эбээһинэстипэр.

Гаврил ФЕДОТОВ,
улуустаабы үөрэх
управлениетын специалиһа

ҮӨРЭХ ҮЛЭНИТТЭРИН ПРОФСОЮНУН СПАРТАКИАДАЛАРА

Төхсөншүү ый 4-5 күнүэригэр Чуралчытаабы спортнай оскуола саалатыгар үөрэх үлэниитэрин

профсоюзун спартакиадалара буолан ааста. Спорт араас көрүнүрүгэр: дуобакка, саахымакка, остуол тенниһигэр, вoleyболга барыта 300-тэн таһа кини күөсэ билдэстэ. Уопсай түмүккэ 15 баллаах Чурал-чы орто оскуолатын хамаандата эрэллэхтик бастаа-та, киниттэн икки очконан хаалан ЧРОСИО иккис, от-тон 19 баллаах Дирин агро-оскуолата үтүс буоллулар. Бу күрэхтэһингэ оскуола директордара, уһууһаннар сэлбиздиссэйдэрэ суолта ууран, бэйэлэринэн кыттан коллективтарын түмүгү үчүгэй холобуру көрдөрдүлэр. Ол курдук, агро-оскуола директора Е.С.Сидоров, Төлөн орто оскуолатын директора В.И.Нестеров, Чакыр орто оскуолатын директора Т.В.Аданова, ЧРОСИО директора К.Н.Захаров, Кыта-анах улууаанын сэлбиздиссэйдэ С.Н.Сорокумова.

Күрэхтэһин кыайылаахтара уонна приздердара аһы саас кулун тутар ыйга Дьоккускай куоракка ытыллылаахха дуобакка уонна саахымакка профсо-юзтар күрэхтэһиннэригэр, оттон уһун өрөбүл саана илин энэр улуустар учууталларын спартакиадалары-гар кыттыны ылаахтара. Иһин күн устата тыһаһын-наахтык барбыт спартакиадага Чуралчы орто оскуо-латын коллективнагар (дир. В.Н.Коркин, профком предс. Д.У.Неустроева, остуолуой сэлбиздиссэйдэ Н.М.Захарова), оһо спортнай оскуолатагар (дир. В.С.Дьяков) улуустаабы үөрэх үлэниитэрин проф-союзун аатыттан диринг махталытын тиэрдэбит.

Егор ДАВЫДОВ,
үөрэх үлэниитэрин профсоюзун
улуустаабы комитетын председателэ.

Иһирэх тылын

Арылаах орто оскуолатыгар өр кэмгэ айымнылаахтык үлэлээн, түс бэйэтин үлэтинэн-хамнаһынан, чизэһинэй олобунаан үгүс көлүөнэ ычакка холобур буолбут киһинэн, наставнигынан М.П. Макаров буолар.

Михаил Петрович оскуола директорынан, завучунаан үлэли сылдыбыта, кэлин биология, химия предметтарын үөрөппитэ. Үөрэтэр предметтарынэн тустуһунан икки олус баай, тупсабай оңоһуулаах кабинеттааба. Оттон пришкольной учааастагар тыыннаах мунугу тэрийбитэ. Оноо курулуктан сабалаан туртаска тийэ араас сүүрэр-көтөр элбэх этэ. Кини кабинеттарынан базатыгар улуус уонна республика таһымнаах араас семинардар буолталымыллара. Улуус биолог учууталларын семинардарыгар урук биэрбитин өйдүүбүн. Хас биірдии үөрэнэччи иннигар булуһуһа собо ууруллубутун

оҕолор теорияны истэ-истэ адыас илин-лэринэн тутан-хабан үөрөппиттарин наһаа сөхпүлүт. Семинарга кэлбит биір идэ-лээхтэрэ олус элбэҥи билэн-көрөн, астынан, махтанан бар-бытара.

Оскуола материальнай-техническэй базата бөдөрүүрүгэр Михаил Петрович үгүс сыратын биэр-битэ. Интернат остолобуойун остуолларынан, олоппосторун барытын бэйэтэ оҥорбута, саҥа оскуола дьэиэтэ тутулан 1973 с. үлэбэ кириитигэр туох баар ис-бытархай өгүүн кини салалтатынан учууталлар оҥорбуттара. Оскуолаба кабинетнай системаны кил-лэрбит эмиз кини. Барыга-бары мындыр, уус буолан, кабинеттар техническэй средстволарыттан сабалаан, долбуурдары, стеллажтары сөргэ учууталлар остуолларын оҥорон биэрбитин үгүстөр билингэ дьэри туһана сылдыбыт.

Кырдыбас педагог үөрэнээччилэргэ уонна биіргэ үлэли-

ир коллегаларыгар, төрөппүттэргэ биіртэн ирдэбиллээбэ. Үгүс педсоветтарга, мунньахтарга эбэтэр көннөрү да кэпсэтиигэ саамай тоһоҕолоон бэлэтиирэ "ирдэбилгит суох" дьэн буолара. "Үөрэнээччигэ бэрт кыра да сору-дабы биірдэххитинэ, хайаан да туоларын

лэрин адыас кырдыктаабынан сыаналыыр, сөптөөх кэмигэр самалиир да, хайгыыр да, наадыааччыга элбэх субэни-аманы биі-рэр үтүөкөн хаачыс-тыбалааба. Кэлин учууталлары аттестациялааһын киірбити-гэр Михаил Петрович ылыннарыйлаах ты-

үлэни ытара.

Кэлин пенсияба тахсан, доруобуйата биллэ мөлтөөн да баран, хара өлүөр дьэри оскуолаба элбэх былааннаах үлэли сылдыбыта. Оскуола архивын бэрийэн, бэрээдэктээн, мунньан, музей аһар былааннааба. "Солбуйдаххына эн эрэ солбуйар кыахтаах-хын" дьэн көрдөспүлүтүн быһа ҕыммакка, курска барбыт учууталы солбуйан V-XI кылаас-тарга математиканы үөрөппитэ. Өлөр ыарыһыгар ылларан баран, оҕо туһа дьэн тигэбэр тийэ үлэ-ли сылдыбытын, күүстээх санаатын, үлэбэ бэриниитин билигин олуһун сөбө саньыбын.

Бэс ыйын 6 күнүгэр (оронтон кыайан турбат буолан баран) өр сылларга биіргэ үлэлээбит доһотторун, оскуолаба үлэли сылдыар үөрөппит оҕолорун, барыта сэттэ киһини, ыныран мини-педсо-вет ыыппыта. Син биір уруккутуну күлэ-үөрэ көрсүбүтэ: "Куттаныман, үтүөрэгэ бардым", - дьэбитэ уонна

күннээри буолат түбүккэ үтүрүйтүрэн киһи үтүтүн-өтүтүн ситэ сыаналаабат бу-олбут дьонго тус-баар олоһорбут олоһун үлэтин түмүктэрин ырытан кэпсээбитэ. Оно дабатан, хас биірдии биітигэр субэлиир-амалыыр тылларын анаабыта. Билигин баспытын кэннэ санаатахха, ити Михаил Петрович биһиэхэ өйдүү-саньы сырыттыннар эбит. Кэриэһин аҕит дьит.

Саха АССР оскуоладарын үтүөлээх учуутала, ыстаарсай учуутал, Арылаах оскуолатын бочуоттаах учуутала Макаров Михаил Петрович туох баар үлэтинэн-хамнаһынан, олоһорбут олоһунан үгүс көлүөнэ үөрөппит ычактарыгар, биіргэ үлэлээбит дьоннору-гар, биһиэхэ, бука барыбытыгар өрүүтүн холобур буола турар. Аһан эрэр үйэ чулуу дьонно охсон кэбис-пит оҥкуллара, оҥорбут эркээйилэр мэлдьитин үүтэр үйэбэ суолдуйт сулус буолуохтара.

Александра
ПОПОВА.

Арылаах.

Специалист трибуна

ЫНАХ КЫТАРААҤЫНА, ТОРБОСТООҤУНА

Ынах кытарааһынын, торбостооһунун таһаарбат инниттэн эрдэттэн сэрэтэр үлэни ытыахха сөп. Онуоха төрүү саастаах сүөһүлэр ханнык биричиинэлэртэн төрүүбү биэр-бэттэрин билэр наадалаах.

Үксүгэр буоһаабатах ынахтар доруобай буолааччылар, ууһуур органна-рыгар атын уларыһык көстөөччүтэ суох. Кыта-рааһын ыары буолбатах. Атыннык эттэххэ, бу сүөһүнү ууһатыга былаа-на суохтан, анаан кыһамны ууруллубатыт-тан эбэтэр ситэ билии - көрүү тийбэттэнтэн тахсар хоромньу дьэххэ.

Ынах уулаах сылдыһы-та ортогунан 9 ый буола-рын, оттон төрөөн баран 3 кэдиэлэнэн саҥа буоһатыллыан сөптөөгүн быһытынан, баар ынах барыта сылын ахсын 11 - 12 ый буола - буола төрүүрүн ситиһиэххэ сөп.

Улууспутугар кэллэххэ, 1999 сыл түмүгүнэн 3070 ынах уонна бургунас төрөөбөккө хаалбыта. Ол - кытарааһынтан, торбос-тоһунтан. Бастагы түбэл-тэбэ сүөһү буоһааһынын мэлэйдиир биричиинэлэр, иккиһигэр буоһаабыт сүөһү үөскэбэ сайдытын кэһиллиитэ олорго төрүтүнэн буолаллар.

Ынах сүөһү буоһааһыныгар ууһатар

клеткаларын хаачыстыба-тын уонна ууһатар орган-нарын туругун быһаарар суолталаах. Ууһуур клетка-лар үөскүүргэ дьобурда-рын сүтэриэхтэрин инникэ ынах ууһуур органыгар холбоһоллоро наада.

Ынах сүөһүнү үөскэтии-гэ уруулуу сүөһүлэри ууһатыннары куһаҥан со-дула элбэх. Кэлин уһук уруулаһыттан төрүүх ыныллыбат курдук биір ийэ ууһа олоһу эстиэн сөп. Ынах буоһатыллыба-ка уһун кэмгэ көбүөбэт буолуута половой цикл "саһархай этэ" симэлий-бэккэ, саҥа фолликул си-тиитин мэлэйдиир гор-моннары таһаара туруу-туттан буолар. Половой цикл, ол эбэтэр ынах буоһууругар сайдытын уһаабыт кэмэ (төрөөрү сайдытыгар үөскүүр "саһархай эттэр") "пер-систирующийся" дьэн ааттаммытара. Ынах ман-нык уһуннук көбүөбэт буо-лар түбэлтэтэ биһиги хаһаайыстыбаларбытыгар үгүстүк көстөр. Ынах хо-тонго 7 - 8 ый устата чэч-чийбэккэ туруутуттан, ра-ционугар кальций тийбэ-титтэн, хараҥа хотонго күн ультрафиолетовой сардангаларынан туһаны-

ыта мөлтөбүттэн көбүүүтүн кириитэ олус уһуур.

Ынах төрүүр кэмигэр гигиенаны тутуспакка көрүүтүн - харайытын тупсарбатахха, маатка, орбон үгүстүк сүһүрэр. Төрөөбүт сүөһү кэнэбэски-тэ, оботун маатка иһинээри салыҥнаах бүрүэтэ түһэрэ уталы-дабына биітэр сатаан араарбатахха, ууһуур ор-ганнар булгуччу сүһүрэл-лэр. Ол кэмгэ ынах ирингэнэн тохто сылдыра биллээччи. Манньк ыалды-ыбыт сүөһү мааткатыгар аһыйы тахсар уонна сьт-танар, араас микробтар сайдыларыттан оҕус си-эмэтэ түбөспитин да иһин ол сотору өлөр. Үөскэх үөскээбитин да иһин, бэрт кыратыгар ис иһигэр өлөн, сьтыйан тохтор. Маатка салыҥнаах бүрүлэрин сүһүрүүлэрин (эндомет-рит) түмүгэр яичниктар тэстибэтэх фолликулла-рыгар киста үөскүүр, оч-чобо ынах сотору - сотору, быыстала суох көбүөрэ киірэр. Манньк ыары манҥай маатка ыарыһыт-тан тарҕанар. Онон баста-нан туран, эндометритта-ры сэрэтэр дьаһалы ыылы-лар.

Ынах төрүүр - ууһуур органнара сүһүрэн ыарыы буолуулары татымнык эбэ-тэр толору ингэмтэтэ суох аһылыгынан аһатыттан уонна төрөтүн кытта ынагы көрүүнү тупсарба-тан тахсар. Сүөһү аһылы-гар белок, минеральной веществолартан кальций, фосфор уонна витаминнар тийбэттэрэ, рационна ингэмтэлээх веществолар итэбэстэрэ куһаҥан сабы-дыалы оҥороллор.

Сүөһүнү татымнык аһаты, туох-ханьык инни-нэ, үөскүүр - ууһуур дьобуругар охсор. Куһаҥанньк аһатыллар ынах яйцеклеткатын сити-игэ бытаарар, оттон олус ырдагына көбүүүтүн киі-рэрэ уурайар. Ынах кыра-тык көбүөбүтүн иһин, яй-цеклетката ситэ сайдыба-тах буолан, ууланар кыаба суох буолар.

"А" витамина суох аһылыкка турдагына, ынах төрүүр - ууһуур органнара араас ыарыга ылларал-лар. "Е" витамин тийбэ-тэбинэ, ынах ис иһинээри үөскэтин сайдыта бытаа-рар, онон төрүүн иннинэ итэбэс ыһырай төрөтөр эбэтэр торбостоур. Аһылыгар "Д" витамин аһыйах түбэлтэтигэр ынах

буоһуур дьобура уурайыан сөп. Аһылыгар микроэле-менттардан дьуот, кобальт, алтан, марганец, цинк итэбэһиттэн ууһуур клет-калар уларыһаллар.

Буоһатыны куһаҥа-нык тэрийдэххэ, үгүс ынах кытарыыр. Холобур, ынах буоһуур кэмин билбэккэ эрэ искусствениһидьк си-эмэлээһин түмүгэр элбэх ынах кытарыыр. Билигин хаһаайыстыбалары кэ-рийэ сылдьан сүөһүнү үөскэтиигэ төһө ынах төрүүр - ууһуур дьобур-дааһын зооветеринарнай специалистар быһаарба-тар. Кырдыбас, ууһуур дьобура уурайыт ынах кытарыыр, ыгардас но-чоту аҕалар, сүөһү үөскээһинигэр көндөйдөтүүнү таһаарар.

Онон, түмүктээн эттэх-хэ, ынах кытарааһынын, торбостооһунун таһаарбат инниттэн хаһаайыстыба-лар, чааһынай сүөһүлээх-тэр бу субэлэри биллэлэрэ уонна туһаналлара, баар опыты, практиканы олоххо киллэрэллэрэ, ол эбэтэр сүөһүнү үөскэтии бэйэттэн тутулуктааһын болгомото ыаллара наада.

Улуустаабы тыа
хаһаайыстыбатын
управлениетын
пресс-сулууспата.

Чэбдик олох чэчирээтин!

Абалавх да яс.
Арыгы яс
Арахпакк
Азвэйдэ..
Айыкк да, айыкк!
Ахэрэй аһа
Абытэлл
Авахтэры
Аймазта,
Адырхэй
Азхмантэ!

Үөрбүт-көппүт
Утуе дьуөгэ,
Өттүк оонһуур
Үрдүк хобудук,
Эмий хастар
Аһаас уулук,
Ыһымы дулар,
Тысыраас да ууппа,
Рэр түржэ
Хакха таһас.
Хап-сабар
Хабылыктаһна,
Батыхата батарбата.
Биини биһирээтэ,
Кыраадыһа кыра

дих-дин

Кыймагалаан алордо..
Үрүт-үһнэ түһэрдэ,
Упрдо-киллэ,
Өрүкүйдэ!
Капсана көксэтэ,
Үккүтэ үксэтэ,
Синахтар түстэ,
Сигарета сулуйһа,
Испиеккэ ирдэтэ,
Иләмә-саллама
Милккэ,
Ирим-дьырым,
Дийл-тайһыл
Испииһкэ.

Табактаан таймаарыйда,
Тыткыр-түгкүр
Тарбачыста,
Тапталга галаста,
Тулатын одууласта,
Том күс
Томон турда,
Туймаарыйда,
Буукча булкуста,
Буукса буорайда,
Бас-баттах барда,
Балы-бүдүө,
Балыкы-бүдүкү
Боруньатта,
Балымах балыс,
Бардам быһылл,
Барбах хотун
Буота түстө
Бөрүкү көстүү,
Бүлүүкэлтэ,
Холус сыһыан,
Хойгур тыл
Хойдон турда,
Хөдвэр майгы,
Харус ситилл,
Харбах кымыс
Хайы-үйтэ
Холуочуян
Ханалдыыда,
Хонотлууйда,
Хоодоокко
Хорус тыппа,
Хонийоһорго
Хоруй күүттэ"
"Хараабырай"
Харбаһыста,
Халбас харага
Хобдох олох,
Халтай хармаан,
Харак уута
Хайы-сах
Ханымаласта!

Эр гарда
Эр киһибит
"Эдэий!"—днн-днн
Эрлэстэстэ,
Эрий-дудуй,
Элэй-балай
Эрдкннэ,
Элэ-сала
Эккэтэстэ..
"Киһиллэр
Кыра тийбэт.."—
Салга буолбут
Ытыһым
Ых муннугар
Түрэтэ,
Ньимис-хумус
Тутулна,
Аһаабатара
Ырааппыт—
"Адаас ким да
Аһыммат..",
Аралытын сыга
Аттылап тыһа,
Уу-хаар бапта,
Кылбар-халбар
Кирдэ..
Тэйнннн доготторо
Тогурууһа түрэллэр,
Тугу дук тынарғын
Кырауык кэтиллэр
Картына кэлэйбэт,
Орто тумкубут,
Уйата үрэлдибит,
Үлөттөн үүрүллүбүт,
Өлөрө огдолуябут,
Өкө өһүллүбүт,
Такыр сүбүөк,
Тыһа сирэй,
Тиллэй уос.
Кир-хэх.
Тутал майгы,

Төмөсө сикилги,
Толгоо бичкасы,
Таттару сүргүлөх
Кийи да кийи
Киптадан түрдөм!

[illegible]

Эбхи-савыгы
Эрбиг эмиз
Эрэй киһи!
Эдэй-малдай
Эрдиян,
Экчэй ис,
Этири түөс,
Эмэх сярэй,
Этин-синнин
Эмсалтатан,
Эргэ-урба
Талас-сап,
Ирим-дьирим
Өй-сөөк,
Итирки-кутуруу,
Ииримтэни,
Үрүк купу
Өлбөөдүйбүт,
Өлөн түһүх
Өкөнчүлүбүт,
Барын кнэ барыта

Буонка эрэ буудалыгы,
Арыгы эрэ
Айдааннамыт,
Эизэрбит эрчим,
Этинбит обээниниз.
Кыыһырысытыр
Кырыктэмэсүйт,
Охсуһуута
Олустамжыт,
Одм-додом,
Ойхоот-эбийхоот
Эрдэнэн
Эр да ай!

Ой, дөө,
Арыгы не,
Альварай ас,
Алдвархай ас
Айшы дьонугтан
Антах тур!
Анаман,
Арбааман,
Арытаны
Хайраман!
Уол оор
Огдонулда,
Кылыс оро
Кызыл!
Түкөү, сая булуо,
Саргыдыгы салайар
Сыйдам санаа
Сайыныан!
Чак олох,
Чөбүк олох,
Чайар сикили
Чалгийдин!
Улуу буул,
Ураагхай!
Уохтаах утах
Уурай,
Кырыптаах утах
Кыдан!
Үрүүмкө үөрүүтүн.
Көрүлүккө кыстүүтүн
Үрдүктүк түгөр
Үлүгөрүк үтүрүүн,
Үгөнү үкүлүтүг,
Каскиди кэнэстиг!

Эйнэхэ—эдэр кийнэхэ, сахэ омук кэст
күлгигэр кемэлөөх буоларай дьэммин
бу хоһоону суруйдум. Багар, ким эйит
маны аҕан олобор туту эмит сызналаа-
быт буоллабына, сатай күндү бэлэби
— б. к. омук сананам.

ADDP.

Күнүлүн эрэ олорума,
Былстак санааны батылтыма,
Улуну-кизиги толжуйдаан
Ырыналаан хир, ырыт.
Миле суолтуя өгөстүөт,
Байаң кыяхын билимиз,
Күүсүгү сөпкө туналысан,
-Бара, сүүс сааскар тийиңиз,
Үчүгү өмөккө олоруон,
Байаң тушут суолтуган
Кийиз туттунат, ыры сабыган.

Оттоң сүндүтүз тора тахсыан,
Самда кыялыөрдөбүз дикэ зэттеэн
Арылжыак ууштыкыаа—
Сагаллабыт кунжун кырыан.
Быстаан биэр, онтон икки быттымыкка.
Биирдэ утуулаш турбуутун
Дьонун тыжыны, харааа,
Ас сыгылаан дьырлыыбат,
Орб айдаарбат, күлбэт-үөрбөт.
Бэйэс аалкын түһөрүтү,
Дьопиор сэнки саныахтара,
Харах кырыытымак көрүөхтөрө,
Араас тыллара-өстөрө
Ааныахтарын аймыахтара, . . .
Оттон орок улаанытыта
“Аа, кижэ прито дун?”— дикэ
Аат-харата сыһынапшыахтара,
Чулаа дьонун, аймыахтарыот,

Байан сахан олутун—
Барыларын үгүү авттарын
Хараарда суугу сётон ылыахжым сап.
"Өс, ама дуу, ошукка тийээр үгүйбүө?" —
 дизитик эх толкуйбак,
"Кини туруурда, убастаан иһээкхэ!" —
 диилэр дын,
"Ча. бу бэстилэнэй, маппа хлэх бүгүбүм!" —
 дик хабыр сапааны этэрбейн
 ис-да хс бурлуума.

Билдэжээ хэвлэмэрийн
Арыгн загс кууспулун,
Охтон врахсыаххын бидэран хэлмэгт-
Күүлүмэз тардан ытла,
Ониж куустээх ас итк,
Сэрэхкээхэ яалда хөгигэтан,
Бидэры курдун санывхха,
Оонкьоон да иткэвххэ
Күнн ахбэх, түтэн дэхбэх,
Эн сорогтоххун-толкуйдан,
Бу манган барлаа саваланар
Көмө суохтар тыгпастылар, тэннарылар.

Орто дайдууга киһи торо
Төрлөн-үөскээн ололоруй?
Түрдү-уулу салгыары,
Бэйэ олугун ханаттарый.
Дьонто эрэ барыуытар
Орто дайду тахсыбыт,
Киһи бикс уйа олхорор,
Сорох өнөө тийэр-тийибэт.
Бу эийлик төрөтүлүү,
Күө сирин көрдөрүлүү
Хас ээст киһи ололор аастага олоһу,
Өлөөн ая ээс буолбатаххын

Ийнхиж көлүөнөдөр.
Тыгызынчанан өбүгөдөр.
Кинилери ыттыктаа,
Туора суулага турума,
Чалчакыи эрэ батыштыма,
Арыгынан эрэ кундулэнима.
Эдэрситтэн тут, онор,
Билигин эк олорор үйлэр
Ол-ыгыт төрөтөн
Төрдүгүл салгыштыаххын,
Ийэ-ага дэтиэктээххин,
Ордолоруг сайлар кэмнэрин
Харыстаан-хахжалан
Ийнхи кэскилгэр
Ырвас-киэн суоллаас.
Арай турак төрүт дьону
Ошук буолан бырбыттынар—
Оштон кинжэн турума,
Ону мэхэй охотума,
Сарсыкныын салша,
Өйүүнүгү өйдөл,
Ордолорун-сизинэрин
Эчигин батыһахтара.
Очоро эн аятыг бүтүн
Ахталгыбат буоллабын
Сарсыгыттан саралаан
Холобур булуи өйүүнүсэр.
Длбэх кэм ааһыа турдаа,
Өбүгэ дэтарин кэлитэ,
Бар дьонук сүрөдөр,
Көлүөттэттэн көлүөнөң
Өйүгүр-салаатыгар
Курдуу тышыннаах буолуон,
Сыдыаһа-сыдыаһы сылдыаһы

САРГЫЛАДНА

ОЛОХХҮН ОГДОЛУУМА!

